

Morenth Péter

„Égi Királyság” Afrikában*

A Lesothoi Királyság múltja, jelene és jövője

BEVEZETÉS

Lesotho 2020-ra „stabil demokrácia, egységes és virágzó nemzet” kíván lenni, amely „szomszédaival békében él, munkaereje egészséges, gazdasága pedig erős, egy jól menedzselte környezetben és fejlett technológiai háttérrel”. Legalábbis ezt tartalmazza a „Vízió 2020” kormányzati dokumentum (National Vision Document – Vision 2020) politikai üzenete. Lesotho számára függetlenné válása óta tulajdonképpen az eddigi legnagyobb kihívás a társadalmi konszenzus megteremtése, valamint a kormányzati legitimitás megszerzése. Ezek egyelőre csak távoli célok, megvalósításuk nem lehetséges a ráutaltság és függőség radikális csökkentése és a gazdasági fejlődés beindítása nélkül.

Földrajzi adottságainak és „elszigeteltségének” köszönhetően a Lesothoi Királyságot elkerülték az afrikai országok többségét nyomorba döntő háborúk, faji, törzsi tisztogatások és az állandó politikai instabilitás. Bár területét teljesen körülfogja a Dél-afrikai Köztársaság, a határokat jelző magas hegylancok a mai napig védeltséget biztosítanak számára.

Akármerre járunk Lesothoban az ősi kultúra és a gyors modernizáció keveréke mindenhol tetten érhető. A Dél-Afrikából átutazó,

vagy légi úton érkező turista örömmel tapasztalja, hogy az országban kellemes légkör uralkodik, sok a látnivaló és a különböző ízlésű emberek számára számos szórakozási és pihenési lehetőség adódik.

Lesothoról nem sokan tudják Magyarországon – és máshol sem –, hogy hol is található pontosan. A magas hegycsúcsai miatt „Afrika Svájcának”, „Afrika Égi Királyságának”, vagy a „Felhők Birodalmának” is nevezett, afrikai viszonylatban kicsiny monarchia a kontinens déli csücskén, enklávéként a Dél-afrikai Köztársaság területébe ágyazva található. Keleten KwaZulu-Natal, délen Eastern Cape, északon és nyugaton pedig Free State határolja. A Belgiumhoz, vagy az Egyesült Államokban található Minnesota államéhoz hasonló méretű ország lakossága nem éri el a kétfélmillió főt.

Az ország hivatalos megnevezése: Lesothoi Királyság, szeszoto nyelven 'Muso Oa Lesotho. A Lesotho név lefordítva nagyjából annyit jelent: „a szeszoto nyelvet beszélő emberek földje”. Korábban, önállóvá válásáig, Baszutó-földnek hívták az országot. Lesotho – több más afrikai országhoz hasonlóan – tagja a brit Nemzetközösségnek. A királyság fővárosa Maseru, államformája alkotmányos monarchia.

A póni hátán

NÉPESSÉGI ADATOK ÉS OKTATÁS

A lakosság száma mintegy 1,87 millió fő. Az országban található népcsoportok: szoto 85% (legnépesebb csoportja a kvena), natali (északi) ngunik és a fokföldi (déli) ngunik (tembuk) 14%, illetve ázsiaiak, európaiak és egyéb 1%.

A lakosság többsége, mintegy 75%-a keresztény (római katolikus 39%, protestáns 36%), a törzsi vallásuk aránya 25%. Az ország hivatalos nyelve szeszoto (déli szoto), ami a bantu nyelvek családjába tartozó önálló nyelv. Emellett használják az angolt, a zulut és a xhosa-t, de beszélnek a ndebele és szvázi nyelveket is.

A lakosságról elmondható, hogy művelt, oktatott és képzett. Az írástudás itt a legmagasabb Afrikában, a nőknél közel 88%-os, a férfiaknál pedig 74% körüli. Az ország önálló egyetemi campuszal rendelkezik (a „National University of Lesotho” Roma városban található), mely nemcsak Afrikában, hanem egyes tanszékei révén nemzetközi szinten is elismert.

Annak köszönhetően, hogy a 19. században érkezett keresztény misszionáriusok sok iskolát alapítottak, melyekben Lesotho brit protektorátusi jellege nyomán kötelező tantárgynak számított az angol, a lakosság többsége ma is jól beszéli a nyelvet.

A „Standard One” állami program keretében, az alapfokú oktatás (primary school) 2000 óta ingyenes. A nők 89%-a, a férfiak 83%-a jár elemibe, ugyanakkor a lakosság mindössze 18-27%-a iratkozik be valamelyik középiskolába (secondary school), elsősorban az azzal járó tandíj-kötelezettség miatt.

Az alap- és közép fokú oktatás az ország egész területén elérhető, Maseruban több nemzetközi iskola is található. Multikulturális országként Lesothoban a világ minden tájáról élnek gyermekek, akik Maseruban részesülhetnek középiskolai képzésben, egészen a saját hazájukba való visszatérésig, vagy egyetemi tanulmányaik megkezdéséig. A lesothoi középiskolai oktatás célja az alapfokú szakképzések folytatása, ezáltal képzett munkaerő nevelése. Az oktatás nyelve alapfokon a szeszoto, felsőbb osztályokban és középiskolákban azonban angolul tanítanak. Ellentétben több fejlődő országgal, az oktatásban részt vevő nők száma jóval meghaladja a férfiakét.

Az elmúlt években újabb középiskolák megnyitásával, szakképzési lehetőségek kiszélesítésével, illetve könyvtárak, műhelyek felszerelésének bővítésével jelentős fejlődés ment végbe az oktatás területén. Az iskolák, laboratóriumok és kutatási központok építése és fejlesztése folyamatosan zajlik az egész ország területén.

A népesség növekedése napjainkra leállt, az átlagéletkor mindössze 33 év. A munkanélküliek aránya magas, legalább 40%, de sokan háztáji gazdálkodás keretében megtermelik a számukra szükséges alapvető élelmiszereket. A lesothoi ember, azaz a baszuto átlagosan szegény, de híres arról, hogy aktív, dolgozó életet folytat.

LESOTHO FÖLDRAJZA

Az ország területe 30 355 km² (11.716 mérföld²), 909 km hosszú szárazföldi határral. A legnagyobb települése a 436000 lakosú főváros, Maseru. Lesotho legmagasabb pontja Thabana Ntlenyana, melynek tengerszint feletti magassága 3482 méter. Az ország legfontosabb folyója – a Tugela folyó mellett – az óriási vízhozamú Orange (Senqu), amely a hegyek között ered. A sok folyóvíz miatt hívják Lesothot Dél-Afrika „szivacsának”. Az ország koordinátái: déli szélesség 28,5-30,5°; keleti hosszúság 27,0-29,5°.

Az ország közismert az európaihoz hasonló klímájáról, hiszen mind a négy évszak jól elkülönül az év során, télen a hőmérséklet akár 15-20°C-ra is visszaesik.

Lesotho szinte teljes területe egy fennsíkon fekszik, 80%-a 1800 méter felett van. Keleten a 2000-3000 méter magasságú Sárkány-hegység határolja, míg nyugati irányban közel 1400 méterre csökken a hegyek átlagos magassága. A jelenlegi határok a Tele, a Senqu, a Makhaleng és a Mohokare folyókat követik. A Makhaleng és a Mohokare között, délnyugaton, jeladóval ellátott kerítés

húzódik, a Mohokare és a Tele forrásánál pedig egy vízválasztó hegység határolja az országot. A határvonal nagy része a nagy vízválasztó az Atlanti- és az Indiai-óceán között. A meredek lejtőjú sziklafalak miatt Lesotho megközelítése ebből az irányból különösen nehéz.

A hegyi talaj bazaltos eredetű, míg az alföld nagy részben homokkő alapú, ahol már több mint száz éve folyik földművelés.

LESOTHO ÉGHAJLATA

Az ország éghajlata, hazánkhoz hasonlóan kontinentális jellegű, csak természetesen a déli féltekére jellemző, a mienkhez képest fordított évszakokban. Így a nyári hónapok novembertől márciusig tartanak. Az év 365 napjából körülbelül 300 napon süt a nap, a nyár forró, a tél a városokban enyhébb, de a hegyekben kemény hideg van.

A különböző magasságok alacsony átlaghőmérsékletet okoznak, legtöbbször nagy hőingadozással (-15°C – + 35°C). Az átlagos évi középhőmérséklet a fővárosban 15°C.

A hegyekben, illetve a magasabb területeken gyakran fagy. A legtöbb csapadék nyáron esik, 650 mm és 2000 mm közötti mennyiségben, a hegyekben ennél több, az alföldeken pedig évente 700 és 800 mm között váltakozik.

A csapadék nagy része október és április között esik, de rendszerint nincs olyan hónap, amikor kevesebb esne az átlagos 12 mm-nél.

AZ ORSZÁG TÖRTÉNELME

A „Dél-Afrika Svájcaként” emlegetett ország területét a 19. század elejéig főleg busmanok lakták. A zulu uralkodó hadjáratai után, 1818-tól a lakosság egy kisebb csoportja és a bantu törzsek I. Moshoeshoe vezetésével a baszuto néppé egyesültek: 1824-ben foglalták el az alacsonyabban fekvő síkságot, majd fokozatosan kiterjesztették uralmukat a hegyvidékre is, és a hatalom központjává a könnyen védhető Thaba-Bosiunt alakították ki. A baszutok elkeseredett harcot vívtak az előrenyomuló búrok ellen: az 1858-as és 1865-ös háborúk azonban tovább gyengítették helyzetüket, még Orange Szabad Állam nyugati alföldjeit is elveszítették. Mindez arra készítette Moshoeshoe-t – annak reményben, hogy segítséget kap Nagy-Britanniától a búrok ellen –, hogy 1868-ban brit védnökséget kérjen Fokvárosban.

Ennek eredményeként az ország Baszutó föld néven brit protektorátus lett és 1871 és 1884 között Fokföldhöz tartozott, csak ezután vált különálló brit protektorátussá. A brit kormány 1958-ban adott alkotmányt az országnak, az első parlamenti választásokat 1960-ban tartották. Lesotho 1965-ben belső önkormányzatot és új alkotmányt kapott, majd 1966. október 4-

A maserui katedrális

én Lesotho Királyság néven önállóvá, és a Brit Nemzetközösség független alkotmányos monarchiájává vált. Azóta ez a nap a legfontosabb nemzeti ünnepe az országnak.

Az erőviszonyok és egyben az akkori apartheid irányítású Pretoria érdekei úgy kívánták, hogy az 1965-ös, függetlenséget megelőző lesothoi választásokat az akkor még dél-afrikai támogatottságú, konzervatív beállítottságú Baszuto Nemzeti Párt nyerje, élén Leabua Jonathannal, aki egyben az államalapító dédunokája volt. A királyság trónjára Bereng Seeiso lépett II. Moshoeshoe néven.

A függetlenné vált államok körében népszerűtlenné vált dél-afrikai apartheid-rezsim a kezdeti és sikertelen konszenzusos politikáját és a „rand-diplomáciát” az 1970-es években a „totális stratégia” koncepciójával váltotta fel. A stratégia értelmében a Dél-afrikai Köztársaság kormánya jogot formált saját maga számára, hogy az egyenlítőnél délre bármely afrikai államban titkos, vagy nyílt katonai beavatkozást hajtson végre az érintett országok tiltakozása ellenére. Az 1970-es évek közepétől azonban Lesotho célja már a dél-afrikai rezsimtől való leválás, illetve a dél-afrikai befolyási törekvéseknek való szembeszegülés volt. Az ellenállást szolgálta az apartheidellenes mozgalmak direkt és indirekt támogatása az ANC vezetők bűjtatásával és családjaik támogatásával. Bár ennek eredményessége változó volt, mert időnként az ANC vezető munkatársait a dél-afrikai kommandós egységek Lesotho területén is likvidálták.

Ezzel párhuzamosan Lesotho jelentős belső hatalmi koncentrációt hajtott végre, hiszen Jonathan miniszterelnök az 1970. évi első szabad választásokon elszenvedett vereségére válaszul vértelen puccsal magához ragadta a hatalmat, és hozzáfogott diktatúrája kiépítéséhez.

Pretoria a Jonathan-diktatúrával szemben álló BCP katonai szárnyának, a Lesotho Felszabadítási Hadseregnek (LLA) a támogatását határozta el. Az egyre feszültebbé váló bel-és külpolitikai helyzetet tovább rontották az 1986-os határlezárások, valamint a gazdasági szankciók, melyek a Jonathan-rezsim pozícióinak meggyengüléséhez és az LLA katonai puccsához vezettek. A kormányzati funkciókat betöltő Katonai Tanács élére a puccsot végrehajtó Lesothoi Paramilitáris Erőket vezető Lekhanya tábornok került, aki hatalomra lépése után azonnal minden politikai tevékenységet betiltott az országban.

Az 1980-as évek második felétől a lesothoi katonai rezsimre jelentős belső és külső nyomás nehezedett a demokratikus átalakulás érdekében. A vezetés látszólag rugalmasnak mutatkozott, Lekhanya ígéretet tett arra, hogy 1992-ig visszaállítja a rendet és a civil kormányzatot. Ugyanakkor a háttérben további hatalmi koncentrációba kezdett, II. Moshoeshoet száműzte, és helyére fiát, Letsie-t ültette, ám ezzel a lépéssel a Katonai Tanácson belül is válságot idézett elő. Lekhanya végül 1991-ben távozott és a helyét átvevő Ramaema a hatalmat az 1993-ban demokratikusan megválasztott BCP kezébe adta, a királyság miniszterelnöke Ntsu Mokhehle lett. Az új lesothoi kormány egy több mint húszévnnyi diktatúrában meggyengült és bizonytalanra vált országot örökölt, amelyben a katonaság nagyfokú autonómiára tett szert, bár korántsem volt egységes.

Mokhehle kormányának nem voltak megfelelő válaszai a problémákra, nem volt képes kezelni a hadsereg hatalmi törekvéseit. Letsie ezért menesztette a kormányt, ami heves tiltakozást váltott ki az országban és nemzetközi szinten is. A kormányzó pártot jelentősen megosztották belső konfliktusai, Mokhehle így az általa létrehozott Lesotho Kongresszus a Demokráciáért

A Mohale vízerőmű

(LCD) nevű szervezet kezére játszotta a végrehajtó hatalmat, a nyílt visszaélések nyomán az új kormány azonban nem kaphatott nemzetközi elismerést.

Az 1998-as választásokat mindezek ellenére mégis az LCD nyerte, ám az ellenzék határozottan tiltakozott. Hamarosan a békésnek induló ellenzéki tüntetések erőszakhullámba csaptak át és 1998 őszén a hadsereg zendülésére reagálva a lesothoi kormány már dél-afrikai különítmények bevetését kérte a várható katonai puccs elkerülése és a válság megoldása érdekében. A zavargásokat leverő dél-afrikai és botswanai csapatok 1999 májusáig rendfenntartóként Lesothoban maradtak. Az ezt követő belpolitikai rendezést sokáig a választási rendszer reformja miatti patthelyzet és vádaskodás állapota jellemezte, a belpolitikai viszonyok később azonban nyugodtabbá váltak.

A lesothoi demokratikus fordulat keretében a 2002-es választásokat már az új mechanizmus alapján tartották, amelyen ismét az LCD szerezte meg a mandátumok többségét, ugyanakkor az ellenzéki pártok is nagyarányú képviselőkhöz jutottak. A 2007. évi választások után a miniszterelnöki pozíciót – a honvédelmi és nemzetbiztonsági miniszteri posztjal egyetemben – a már 1998-ban kinevezett Bethuel Pakalitha Mosisili kapta meg, újabb öt éves periódusra.

A KIRÁLYSÁG ÁLLAMSZERVEZETE

Lesotho Királyság, hagyományosan matriarchátus, mely ma már demokratikus és alkotmányos keretek között működik, önálló parlamenttel, női házelnökkel, független kormánnyal, és Afrikában szokatlanul sok női miniszterrel.

Az ország feje és vezetője III. Letsie király, aki 1996. február 7. óta ül trónján. Az uralkodói cím örökletes, de a király – az 1993-ban elfogadott alkotmány értelmében – nem rendelkezik tényleges politikai hatalommal, jogosítványai korlátozottak: a „nemzeti egység élő szimbóluma”, és csak funkcionális, protokolláris szerepkört tölt be.

Az általános választásokon legtöbb szavazatot szerző párt jelöltje válik automatikusan miniszterelnökké. A jelenlegi miniszterelnök Bethuel Pakalitha Mosisili, aki 1998. május 29. óta folyamatosan kormányfője a királyságnak.

Az országot közigazgatásilag tíz körzetre lehet osztani: Berea, Butha-Buthe, Leribe, Mafeteng, Maseru, Mochale Hoek, Mokhotlong, Qacha's Nek, Quthing és Thaba-Tseka.

AZ ALKOTMÁNYOS MONARCHIA ALAPJA

Az ország jelenleg is hatályos alkotmányát 1993. április 2-án fogadták el. Lesotho alkotmányos monarchia, parlamentje kétkamarás. A választójog minden 18. élet évét betöltött lesothoi állampolgár számára biztosított. Az alkotmány tiszteletben tartja az emberi jogokat, a sajtó-, a vallás-, és gyülekezésszabadságot.

Az ország jogrendszerének alapja az angol magánjog és a római-holland jogrendszer. A törvényalkotás bírósági felülvizsgálata a Legfelsőbb Bíróságon és a Felelősségi Bíróságon történik, fenntartásokkal elfogadják a Hágai Nemzetközi Bíróság törvénykezéseit is.

NEMZETI VÁLASZTÁSOK ÉS AZ ORSZÁG PARLAMENTJE

A hatályos alkotmány elfogadása óta négyszer tartottak választásokat Lesothoban. 1993-ban a Basotho Congress Party (BCP) nyerte a szavazást, 1998. május 23-án a Lesotho Congress for Democracy (LCD), 2002. május 26-án és 2007. február 17-én pedig ismét a BCP győzött.

A kétkamarás parlament felsőházában, a Szenátusában (33 fő – 22 fő tag és 11 fő a vezető párt által kijelölve) örökletes alapon foglalnak helyet a klánok, vagy törzsek vezetői, kiegészülve néhány választott államférfival. Az országgyűlésben 120 hely kiadó, ebből 80 szavazás által, 40 pedig a eredmények aránya szerint kerül elosztásra; a képviselők ötéves időszakokra nyelik el megbízatásukat. Hagyományosan az államvezetés és a munkás (főként bányász) rétegek közötti kapcsolatot a törzsi vezetők személye jelentette. Az elv az uralkodó legitimitásának biztosítása volt saját, legitím pozícióikon keresztül, amelyet a lakossággal fenntartott szoros kapcsolat és konszenzus teremtett meg számukra. Ez a hallgatóságos együttműködés jelentette gyakorlatilag a politikai hatalom elleni lázadás legfőbb gátját.

NEMZETI ÜNNEPEK

Mivel Lesotho lakosságának többsége keresztény, így a legfőbb ünnepek ehhez a valláshoz kapcsolódnak, lásd karácsony és a húsvét. Mellettük Szűz Mária mennybemenetele is fontos ünnepnapnak számít. Természetesen állami megemlékezések is vannak, melyek közül a legfontosabbak az egykori király – Moshoeshe – emléknapja (március 11.), a jelenlegi uralkodó, III. Letsie születésnapja (július 17.) és természetesen a Nemzeti Függetlenség Napja (október 4.).

A következő képviseléválasztás 2012-ben lesz. A 2007-es választás alapján a mandátumok száma pártonként: LCD 61, NIP 21, ABC 17, LWP 10, ACP 4, BNP 3, egyéb 4.

LESOTHO GAZDASÁGI HELYZETE

Lesotho még ma is szoros szálakkal kötődik a Dél-afrikai Köztársasághoz. Az ország nemzeti valutáját, a lotit (többes szám: maloti) a dél-afrikai randhoz igazítják, így utóbbit is elfogadják hivatalos fizetőeszközként Lesothoban. Baszutföld munkaerő-exportörként funkcionált már a brit védnökség idején is. Az állam bevételeinek nagy része a még mindig Dél-Afrikában dolgozó bányászok pénzügyi utalásaiból, és a Dél-afrikai Vámunió vámkedvezményeiből származik.

A bányászok számának jelentős csökkenésével – az apartheid-rendszer szétesése után Dél-Afrika már kevésbé tartott igényt a vendégmunkásokra –, az utóbbi években kialakult egy kisebb kézműves-szektor és könnyűipar, mely a malom-, a konzerv-, a juta- és a bőripar számára állít elő termékeket. Emellett létrejött egy gyorsan bővülő textilipari ágazat is az országban.

A munkanélküliek aktív lakosságon belüli arányát csak becsülni lehet. A belföldi munkalehetőségek korlátozottsága miatt ugyanakkor jelentős a szürke és fekete gazdaságban dolgozók száma. A vidéken élők szinte kivétel nélkül valamilyen fekete-munkából éldegélnek, így sem a foglalkoztatottsági, sem a termelési statisztikákban nem jelennek meg. A határhoz közeli városok és települések lakói viszonylagos jólétüket mind a mai napig a határ menti kereskedelemnek köszönhetik.

Lesothot hivatalosan a világ legszegényebb országai (LDC státusz) között tartják számon, de a szegénység fogalma máshogy jelenik meg az országban, mint másutt a kontinensen. Nem találkozzunk azzal, mely máshol Afrikában megszokott: az éhínség, a nélkülözés egyáltalán nem olyan mértékű, mint néhány afrikai országban. Van elegendő élelmiszer, vannak bevásárlóköz-

Asztalosok a maserui piacon

pontok, áruházak a városokban, és kisboltok, piacok vidéken. Tulajdonképpen minden megtalálható az országban, ami egy normális, alapszintű életvitelhez szükséges.

Nem meglepő, hogy a kínai technológia és a kínai kereskedők Lesothóban is jelen vannak: jelentős számú kínai (hongkongi, tajvani és kontinentális kínai) vállalkozó dolgozik és dolgoztat az országban, sok üzemet működtetve Lesotho ipari parkjaiban. A kínai bevándorlók természetesen éttermeket is fenntartanak.

Lesotho gazdaságának legfontosabb összetevői a családi gazdálkodás, az állattenyésztés, a turizmus, valamint egyéb szerényebb méretű ágazatok, mint a ruházati, cipő-, textil-, élelmiszer- és építőipar. További fejlődési lehetőséget jelenthet a királyság számára a moher, azaz az állati eredetű szőrből készült faliszőnyegek, szőttesek gyártása. Az ország ezen iparágaknak köszönheti jelentős növekedését az elmúlt évtizedekben. Mindezek eredményeként Lesotho is jelentős mértékben részesedett az Afrika fejlődését és lehetőségeit biztosító nemzetközi kereskedelmi kedvezményekből.

A jövedelmek rendkívül egyenlőtlen elosztása továbbra is nagy problémát jelent az országban. Ennek orvosolására a lesothói kormány aláírt egy olyan hitelkeretről szóló egyezséget a Nemzetközi Valutaalappal (IMF), amelynek segítségével igyekeznek elérni a szegénység csökkentését és a gazdaság fejlődését. A kormány nemrég reformálta meg az adórendszert, hogy az kevésbé függjön a vámkedvezményektől. A királyság legfőbb exportpartnerei Hongkong 38.9%, Kína 36.3%, Németország 8.1% és Dél-Korea 6.1% (2006).

Lesotho fő kereskedelmi partnerei természetesen adottak, befektetésre alkalmas saját tőke pedig csekély mértékben áll rendelkezésre. A beruházások java része hitelekből, vagy külföldi magántőkével valósul meg. Az ország helyzetét különösen megnehezíti, hogy mezőgazdasági termeléstől való erős függősége és az extrém időjárási viszonyok (árvizek és az időnként fellépő szárazság) rendkívül sebezhetővé teszik. A belső tartalékok gyakran még a válságkezelést sem fedezik, és élelmiszersegélyek nélkül jelentős számú lakos kerülne veszélybe. Lesotho a munkaerő-kölcsönzésből származó jövedelmek nagy részét a termőföldre forgatta, de mára a „bányabevételek” fokozatos apadásával, és az erózió sújtotta területek kiterjedésének csökkenésével a mezőgazdasági termelés is jelentősen visszaesett.

Az ország nagy reményeket fűz az északkeleti régióban nemrégiben felfedezett gyémántlelőhelyek feltárásához, ám jelenleg egyetlen valós és hosszú távú fejlődési esélye a végtelen mennyiségben rendelkezésre álló víz, a baszutok „fehér aranya”, illetve a vízenergia hasznosítása (a Dél-afrikai Köztársasággal közösen létrehozott Lesotho Highlands Water Project). A dél-afrikai Pretoria-Witwatersrand-Vereening háromszög alkotta ipari régió számára Lesotho vize életbevágó, az enklávét pedig nem csak

Kis település az út mentén

az anyagi ellentételezésből és a kapcsolódó infrastruktúrából profitálhat, hanem egyrészt teljes energiaellátása megoldódik, másrészt munkahelyeket tud lakosainak biztosítani.

Makroökonómiai céljainak eléréséhez a kormány továbbra is kiemelt figyelmet fordít a privatizációra és a magánszektor fejlesztésére, ezáltal megalapozva a gazdasági növekedést és munkahelyteremtést. A szabad piac elvein és a magántulajdon alapján működő lesothói gazdaság viszonylag nyitott üzleti légkört nyújt. Bármilyen intézményi vagy szabályozási korlát, mely gátolja a növekedést, kivizsgálásra kerül napjainkban.

Lesotho 2000. évi és azt követő fiskális politikai intézkedései a költségvetési kiadások fenntartható szinten tartását célozták. A magánszektor jelentőségének, illetve, a gyártás és kereskedelem globalizálódásának növekedése következtében megkezdődhet Lesotho gazdaságának céltudatos fejlesztése. Az 1998/99-es világgazdasági lassulást a fejlődő országok is megérezték, hiszen csökkent a harmadik világ piacaira áramló külföldi magántőke és nemzetközi segítség mértéke. Dél-Afrika rendkívül fejlett és szerteágazó gazdaságából az agrárszektor, a bányászat, a másodlagos ipar, a kereskedelem és a szolgáltatások széles skálája egyaránt hozzájárul a királyság fejlődéséhez. Eme óriás szomszéd, illetve a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség (SADC) más országainak prosperáló gazdasága és dinamikája is szerepet játszik abban, hogy Lesotho elérhesse fenntartható emberi erőforrás-fejlesztési céljait. Dél-Afrika gazdasági instabilitása azonban erőteljesen befolyásolhatja Lesotho gazdaságát is, s az infláció mértéke is egymáshoz igazodik. A Dél-afrikai Vámunioi tagjaként

az ország kormányzati bevételeinek jelentős része a munkaerő ügyletekből származik, ez azonban erősen megváltozhat a világban jelenleg is végbemenő gazdasági recesszió hatására.

2000-ben az Ipari, Kereskedelmi és Marketing Minisztérium, együttműködve a Lesothoi Nemzeti Fejlesztési Társasággal (LNDC) és egyéb érdekcsoportokkal célul tűzte ki a befektetést ösztönző tevékenységek felülvizsgálatát, annak érdekében, hogy növeljék a régió versenyképességét. További tervek vannak a termelési folyamatok során igénybe vett ipari telepek és gépparkok támogatásának fokozására, és elő kívánják mozdítani a vállalkozásokra kivetett önkormányzati díjtételek csökkenését is.

A szabad vállalkozáson alapuló ország kormánya agresszív kampányt folytat a külföldi tőkékért, átfogó ismereteket nyújtva a vállalkozóknak a lesothoi befektetések elősegítésére. Ennek eredményeképpen számos vállalat telepedett már le, nem csak a helyi piacok ellátására, hanem az exportlehetőségek kiaknázására is.

A Lesothoi Királyság az elmúlt években figyelemre méltó előrelépést ért el termékeinek exportálásában. Ezt nem csak az ország exportmutatójának stabil növekedése, hanem a kiszállított termékek körének szélessége és változatossága, illetve az exportállomások száma is jól tükrözi. A siker számos tényezőnek köszönhető, mindennek előtt azonban az exportált termékek kiváló minőségének. Ez, valamint a rendkívül versenyképes árak egyaránt lehetővé teszik, hogy Lesotho tekintélyes szereplője legyen a világgazdasági folyamatoknak, hiszen a kivitel szempontjából előnyt jelent a fejlett országokkal kialakított, rendkívüli kedvezményeken alapuló kereskedelmi kapcsolat. Az ország ide-

ális helyszínt jelent az export-orientált külföldi gyártóknak, hiszen elérhetőek a világ piacai – a Dél-afrikai Vámunió, a Dél-afrikai Fejlesztési Közösség tagországai, valamint az Európai Unió lassan 500 milliós fogyasztói piaca. A Loméi Konvenció értelmében számos terméket vámmentesen lehet a királyságból az EU tagállamok piacaira szállítani, a rendkívül kedvező Általános Preferenciarendszereken keresztül pedig hozzáférhetővé válnak a lesothoi termékek az észak-amerikai, a japán, a skandináv és egyéb fejlett piacokon is, valamint 18 egyéb országban a Kelet- és Dél-afrikai Államok Preferenciális Kereskedelmi Övezetében. Maseru további kereskedelmi megállapodásokat kötött a Dél-afrikai Fejlesztési Közösséggel és a Nyugat-afrikai Preferenciális Kereskedelmi Övezet országaival, s számos kétoldalú egyezmény van más államokkal is.

Lesotho számára egyszerre jelent nyitást és radikális irányváltást az amerikai African Growth and Opportunities Act, amelyhez 2001-ben csatlakozhatott. A megállapodás textiliparra és ruházati termékekre vonatkozóan korlátlan exportot tesz lehetővé az Egyesült Államok piacaira.

A kettős-adózás korlátozásával kapcsolatban kötött kontraktusok a további befektetések vonzása iránti nemzeti törekvést erősítik. A Nemzetgyűlés a Dél-Afrikával kötendő új, kettős-adózási megegyezés elfogadása után, hasonló megállapodást írt alá az Egyesült Királysággal is. A Közös Monetáris Övezet területére importált javakra, valamint a gyártáshoz és feldolgozáshoz szükséges anyagok behozatalára vonatkozó vámot sok esetben visszatérítik.

LESOTHO LEGFŐBB GAZDASÁGI ÉRTÉKEI

Lesotho legfőbb természeti kincse és legfontosabb értéke a szinte mindenhol megtalálható víz, melyet az ott élők „fehér aranyknak” is neveznek, s ami oly ritka kincsnek számít Afrika-szerte. Lesotho igen nagy mennyiségben képes exportálni édesvizet, és a közeljövőben kiemelt célja, hogy tovább növelje a kivitel mennyiségét.

Az 1995 és 1997 közötti aktív beruházásoknak köszönhetően, melyek közé tartozott a Lesotho hegyi vizeihez kapcsolódó többmilliósi projekt is, az ország elképesztő gazdasági teljesítményt ért el – a reál GDP növekedési rátája abban az időben a tíz legjobban teljesítő afrikai ország egyikévé tette a királyságot.

Az 1998 januárjában átadott vízerőmű működésbe lépése lehetővé tette víz eladását Dél-Afrikának, fontos bevételi forrást képezve azzal Lesothonak. A vízerőmű-projekt és a kisméretű, de nagy iramban növekvő gyártóipar egyaránt hozzájárulnak a gazdasági növekedés fellendüléséhez. A projekt a lezárásához közeledve gazdaságilag egyre jelentősebbé válik, meghaladva a Dél-Afrikából érkező átutalások mértékét.

A „Lesotho Highland Water Project”, mely Afrika egyik legnagyobb műszaki beruházásának számít, a nyolcvanas évek közepén indult a Világbank támogatásával. A teljesen kopár Maluti-hegységben – a Sárkány-hegység határán – a nagy völgysebeket gátakkal elzárják, a vizet pedig alagutakon keresztül visszavezetik északra Transvaalba, a Vaal folyóba. Az így nyert vizet folyamatosan felhasználják, mind Lesothoban, mind pedig a Dél-afrikai Köztársaság területén egyrészt villamosenergia előállítására, másrészt nyáron öntözésre egyaránt. Az alagutakon Dél-Afrikába vezetett vízből komoly bevételekre tesz szert a királyság.

Az ország jelentős ásványkincse a gyémánt. A Letseng bányából származó gyémántok karátonkénti átlagára a legmagasabb a világon, körülbelül 1500 dollár, ami az iparág 81 dolláros karátonkénti átlagának majdnem a húszszorosa. A bánya 30%-ban a lesothoi kormány, 70%-ban pedig a Gem Diamonds vállalat tulajdona.

1967-ben itt bányászták a világ egyik legnagyobb gyémántját, a 601 karátos „Lesothoi Barna” névre keresztelt drágakövet. 2006-ban ugyanitt találták azt a „Lesotho Ígérete”-ként ismertté vált 603 karátos gyémántot, mely később 12,3 millió dollárért kelt el. 2007 januárjában egy másik 215 karátos hibátlan drágakő 8,3 millió dollárért talált gazdára, s a 493 karátos „Letseng Öröksége”, amelyet szintén Lesothoban hoztak a felszínre tavaly szeptember 7-én – a világ jelenlegi 18. legnagyobb drágaköve –, 10,4 millió dollárt ért meg új tulajdonosának.

A harmadik tétel a gyapjú és moher, amelynek exportja egyre jelentősebb, és az ezekből kézzel szőtt szőnyegek, mint eredeti

műalkotásra tekintenek. Az ország számos szövetkezetében kézzel fonott angóra-gyapjúfonal rendkívüli elismerésre tett szert az utóbbi időben melegsége, szépsége, puhasága és tartóssága miatt.

Az ország a hagyományos szövési, fonási és fazekassági ismereteket is messzemenően kihasználja az olyan kiváló kézműves-termékek készítésekor, mint amilyenek a kötöttárúk, ékszerek, kosarak, és rengeteg egyéb kézzel gyártott árucikk. Számos ilyen finom kézi gyártású termék minősége vetekedhet a géppel gyártottakéval.

Lesotho büszke az egyre bővülő feldolgozóipara által gyártott termékeinek népszerűségére: első osztályú kárpitok, faliszőnyegek, függönyök, paplanok, moher, bárányszőr, papucsok, kabátok, kalapok, bőrárúk, ruházati cikkek, gyógyszerek, lábbelik, autóülés-huzatok kerülnek külföldre, csak a legfontosabbakat említve. Ezen felül folyamatosan dolgoznak számos egyéb termék kifejlesztésén, az egyes külföldi piacok szükségleteihez és ízléséhez igazítva azokat.

A MEZŐGAZDASÁG LEHETŐSÉGEI

Valamikor Baszutföld a dél-afrikai régió egyik legjelentősebb mezőgazdasági vidéke volt, és Dél-Afrika gabonaterületének tartották, ami sajnos napjainkban már nem így van. Lesotho területének a kormány felmérései szerint is csak mindössze körülbelül 10%-a művelhető, és ez az arány rohamosan csökken a számos vidéken tapasztalható talajerózió következtében.

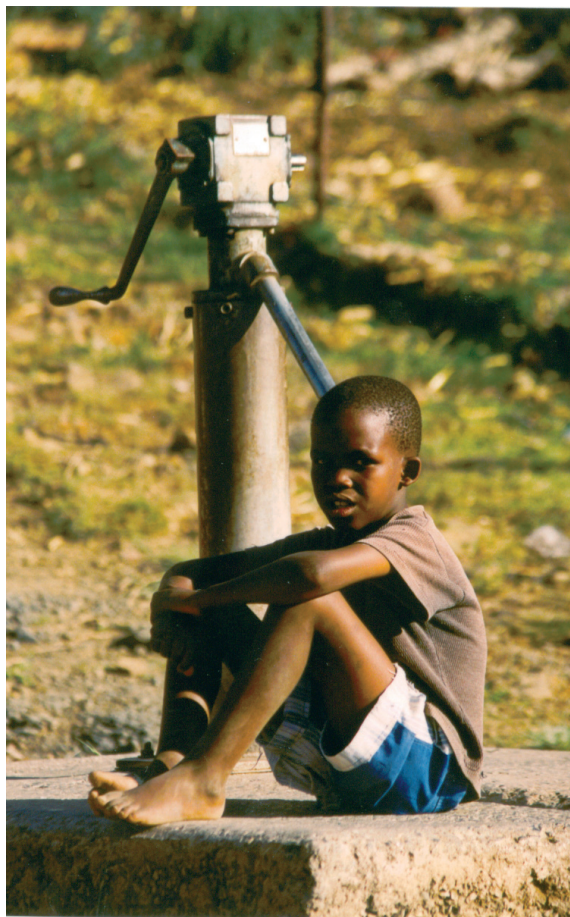
A hegyi legelőkön a félnomad pásztorkodás a jellemző. Az ország komoly méretű juh, kecske és szarvasmarha állománnyal rendelkezik. A szántóföldeken naturálgazdálkodást folytatnak, csak élelmiszernövényeket – búzát, cirokkölest, kukoricát, hüvelyeseket és gumósokat – termesztenek.

A gazdaság azonban továbbra is elsősorban a megélhetési mezőgazdaságon alapul: a lakosság nagy része alapvetően földműveléssel foglalkozik. Emellett főleg haszonállat-tenyésztés folyik, bár a szárazság és az árvizek veszélye csökkenti az ilyen jellegű tevékenységeket.

AZ LNDC MINT A LESOTHOI BEFEKTETÉSI LEHETŐSÉGEK KOORDINÁTOR SZERVEZETE

A királyság legfontosabb befektetési intézménye a Lesothoi Nemzeti Fejlesztési Társaság (Lesotho National Development Corporation), amelynek egyik alapvető feladata a külföldi tőkebefektetések előmozdítása. Az LNDC fő tevékenysége a kereskedelemfejlesztés és a befektetés-ösztönzés. Feladatait rendezvényein, így üzletember-találkozók, konferenciák, és tanulmányutak biztosításával, valamint színes kiadványok megjelentetésével valósítja meg. A társaság már bevezette és évek óta

Kút mellett ülve

hatékonyan működteti azt a befektetés-támogató rendszert, amely leegyszerűsíti a külföldiek tájékozódását a befektetési lehetőségeket illetően, és felgyorsítja a döntési folyamatokat.

A Lesothoban befektetők jobbra külföldiek, de vannak részben hazai tulajdonú vegyesvállalatok is. Az ilyen gazdasági társaságok többségi tulajdonosának (51%) a lesothoi államnak, vagy állampolgárának kell lennie.

Ami Lesotho előnye, hogy felszerelt ipari parkok és gyártelepek versenyképes áron bérelhetőek az ország több pontján. Speciális ösztönzők állnak rendelkezésre a befektetők által finanszírozott gyárak építéséhez. A kereskedelem és a befektetés állami támogatást élvez, egyúttal számos szolgáltatást biztosít a Lesothoi Nemzeti Fejlesztési Társaság, például az egyablakos befektetői kapcsolat keretében.

Amiben Lesothonak feltétlenül és gyorsan fejlődnie kell, az az ország logisztikai rendszerének fejlesztése, mert nagyon kevés olyan járművel és eszközzel rendelkezik, amellyel az áruk belső szállítását és mozgatását biztosítani tudja, ugyanakkor az úthálózata és annak minősége kiváló.

Az országnak egy nemzetközi repülőtere van a fővárosban, és számos kisebb repülőtere országszerte. A vasútvonal mindössze két kilométer hosszú, mely Dél-Afrikából érkezik, s egy ipari parkig, illetve egy vasúti csomópontig vezet. Logisztikailag Lesotho össze van kapcsolva a Dél-afrika Köztársaság több kikötőjével mind vasúton, mind közúton, így a szomszédon keresztül vezet az út a nemzetközi piacokra.

AZ IKT SZEKTOR LESOTHOBAN

Három nemzetközi GSM szolgáltató is működik az országban, amelyek le is fedik szolgáltató-sukkal a királyság teljes területét. Vezetékes telefonhálózat is van, ám a világtendenciához hasonlóan Lesothoban is egyre többen használnak mobiltelefont.

A lesothoi kormánynak már évek óta működik az önálló infokommunikációs technológiai stratégiája (Lesotho ICT Policy), és az abban szereplő pontokat minden évben sikeresen teljesíti is. Ma már szinte minden minisztérium és kormányzati egység rendelkezik önálló honlappal.

TURIZMUS

Turisztikai szempontból igen fontos szerepe van a királyságnak a kontinensen: Lesotho ugyanis a négy olyan hely egyike, ahol síelni lehet Afrikában. Az ország rövidtávú terveinek egyike, hogy néhány éven belül kiépítse a Mahlasela-völgyben a kontinens legnagyobb síparadicsomát, mellyel turisták tízezreit tudná magához vonzani. A királyság eddig egyetlen síelésre alkalmas pályáját az 1970-es években

fedezték fel a dél-afrikai turisták, és 2006-ban már mintegy ötezer síturista látogatta meg a Mahlasela-völgyet, ahol minden évben legalább egyszer havazik. Nemcsak a sípályák jelentik majd a királyság fő vonzerejét, hanem a világ legmagasabban, 3300 méteren kialakított golfpályája is.

Ha valaki olyan helyet keres, ahol nyugalmat talál, ahol nincsenek óriásplakátok, nincs több száz kilométeres körzetben ipari gyárakból kiáramló füst, tiszta a levegő, s nincs más vágya, mint lovagoljon a híres lesothoi pónikon, vagy telivéreken, és pisztrángot fogjon, mindemellett pihenjen is egy jót, akkor Lesotho erre tökéletes.

Ma már semmi akadálya annak, hogy a nagyobb turistaforgalom meginduljon Magyarország és Lesotho között. Ugyanakkor valószínűleg erre egyhamar nem kerül sor az afrikai országokkal kapcsolatos sztereotípiák, félelmek, és főleg a távolság miatt. Igaz, sok magyar turista, ha már eljut a Dél-afrikai Köztársaságba, akkor ellátogat Lesothoba is, ahova a magyar állampolgároknak – mint EU-tagállamban élőknek – nem kell vízumot váltani.

HIVAIDS FERTŐZÖTTÉG A KIRÁLYSÁGBAN

Az AIDS-el kapcsolatos félelmek nem alaptalanok: Lesothoban az AIDS-betegek aránya 2006-ban 32% körüli volt még a kormánystatisztikák szerint is. A királyság és a szomszédos országok lakosságára nézve kétségkívül a HIV-vírus terjedése és az AIDS-fertőzés jelenti ma az egyik legnagyobb veszélyt, és egyben a legkomolyabb kihívást. Mivel – a Dél-afrikai Köztársaságot leszámítva – kis területű és kis lakosságú államokról beszélünk, ezért sokkal érzékenyebben reagálnak bármilyen demográfiai ingadozásra. A szub-szaharai afrikai régióban a vírus az elmúlt három évtized folyamán több nagy hullámban söpört végig, négygenerációnyi népességet érintve.

A felnőtt-halandóság tekintetében Lesotho a dél-afrikai államok között – Sváziföld után – a tragikus második helyet foglalja el, a születéskor várható élettartamot nézve pedig sereghajtó. Az egy évre vetített népességnövekedés tekintetében 0,08%-kal a sor végén áll. Mindezek eredményeként a nem hivatalos átlagéletkor maximum 30 év körül lehet.

Ráadásul a betegség ebben az országban nemcsak egészségügyi probléma, hanem társadalmi is. Akiről kitudódik, hogy fertőzött, attól a közösség tagjai elszigetelődnek. Az egyház véleménye bármiféle védekezéssel kapcsolatban pedig szintén hozzájárul a vírus gyors terjedéséhez a túlnyomóan római katolikus lakosság körében. Jelenleg két olyan magyarországi szervezet is létezik, amelyek az AIDS-kutatásban, illetve gyógyszerellátásban lehetőséget látnak és próbálnak megoldást javasolni.

Ezekért a tényekért elsősorban az ország felnőtt lakosságának napi ingázására épülő gazdasági szerkezete, a határok teljes mértékű átjárhatósága, a gyakran ellenőrizetlen migráció, a dél-

Maseru főtere

afrikai „bányász-kultúra”, a prostitúció, mint informális „gazdasági tevékenység”, valamint a megfelelő kormányzati válaszok hiánya tehető felelőssé. Megjegyzendő, hogy az első regisztrált HIV-fertőzött Lesothoban nyugat-afrikai állampolgár volt, s nem helybéli.

A HIV/AIDS terjedése nemzetbiztonsági kérdés. Nem tesz különbséget társadalomban betöltött szerep, vagyon, vagy életkor alapján. A hadsereget ugyanúgy tizedeli, mint a gazdasági és demográfiai erőt jelentő aktív felnőtt lakosságot. A fő államalkotó tényezőnek számító népesség megrendülése, helyzetének tartós bizonytalansága, várható élettartamának drasztikus lecsökkenése az állam egészségének válságát idézheti elő. Tartós és folytonos populáció hiányában az államhatalom elveszíti létalapját, legitimitációjának forrását és autoritásának fő alanyait.

SPORTOLÁSI LEHETŐSÉGEK

Az egyik legnépszerűbb és legizgalmasabb kikapcsolódás Lesothoban a póni, illetve arabs lovakon való vágózás, vagy a pónilovon történő kirándulás. Lovakat először a misszionáriusok hoztak be magukkal. A lesothoi póni kifejezetten a helyi körülményekre tenyésztett fajta, melynek az elülső lábai rövidebbek, hogy így jobban tudjon felkaptatni a hegyekben.

Számos lovasközpont található az országban, de a legegységesebb hely az „Uram Irgalmazz” hágó közelében lévő terület. A hagyományos túrázás kedvelőinek nagyobb nehézségekkel kell szembenézniük, mint a biztoslábú pónikon ülő társaiknak. A magas hegyek tibeti fennsíkokra emlékeztetnek, a felmászások és leereszkedések veszélyesek, s az idő is megbízhatóan fagyos az ottani télen.

A nyugodtabb örömeik kedvelői horgászhatnak pisztrángra, vagy más halra az ország folyóiban. Ehhez engedély szükséges, melyet jelképes összegért kiállít az illetékes minisztérium.

MÉDIA

Az ország legnagyobb állami televíziója a Lesotho National Television. Emellett foghatóak még a dél-afrikai televízióadók is. Az állami Lesothoi Nemzeti Rádió Társaság programjai mellett 1998 óta öt magánrádió is sugároz, és természetesen számos dél-afrikai adó is befogható. Az ország első napilapja 1985-ben indult. A média nyelve az angol.

UTÓSZÓ

A hogy a bevezetőben is jeleztem, Lesotho történetének talán legnagyobb gazdasági és társadalmi kihívása előtt áll politikai stabilitásának megteremtése óta, és ezzel az ország jelenlegi vezetői is tisztában vannak. A nemzeti konszenzust sokáig a jelenlegi király édesanyja, Mamohato Bereng Seeiso biztosította, akinek váratlan, öt évvel ezelőtti halála után, fia, III. Letsie vette át a szerepét. A kor-

Patak mentén

mány tisztában van azzal, hogy az a gazdasági felemelkedés, mely átlép az eddigi ráutaltsági és függőségi politikán, csakis önálló, független gazdasági folyamatok beindítása, és a relatív gazdasági önállóság megvalósításával teremthető meg. Ebben a törekvésben partner az új Dél-afrikai Köztársaság és a többi déli kontinensbeli ország, valamint a nemzetközi közösség is. ✨

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

Köszönet illeti mindenekelőtt Juhász Adrienn Lillát, aki talán még mindig egyetlenként kutatja és elemzi hazánkban a Lesothoi Királyság gazdasági és politikai helyzetét. Segítségemre volt ezen átfogó összefoglaló megírásában a volt római lesothoi nagykövet Rachel R. Nts'inyi asszony, és a jelenlegi nagykövet, Jonas Sponkie Malewa úr, akik számos hasznos szakmai információval láttak el.

FELHASZNÁLT INTERNETES FORRÁSOK

- Commonwealth Secretariat, Lesotho, www.thecommonwealth.org/YearbookHomeInternal
  - Country file, Lesotho, www.issafrica.org
  - Francis K. Makoa: Political Instability in Post-Military Lesotho, The Crisis of the Basotho Nation-state?, African Security Review Vol 5, No 3, 1996, www.issafrica.org
  - Jonny Steinberg: The Lesotho/Free State Border, Occasional Paper 113, October 2005, www.issafrica.org
  - Juhász Adrienn Lilla: Lesotho és Szváziföld: gyengeségre ítélve? (Összehasonlító tanulmány), 2005
  - Lesotho Country Brief and Data Profile, The World Bank Group, www.worldbank.org
  - Lesotho Highlands Development Authority – LHDA, www.lhda.org.ls
  - Lesotho National Development Corporation – LNDC, www.lndc.org.ls
  - Lesotho Planned Parenthood Association – LPPA, www.lppa.org.ls
  - Lesotho Revenue Authority – LRA, www.lra.org.ls
  - Lesotho Telecoms Authority – LTA, www.lta.org.ls
  - Lesotho Tourist Corporation, www.ltdc.org.ls
  - Lesotho, History and Politics, www.issafrica.org
  - Lesotho, UNDP, www.undp.org.ls/home
  - Lesothoi kormányzati honlap, www.lesotho.gov.ls
  - National University of Lesotho, Roma – NUL: www.nul.ls
- * *Ajánlom e cikket Füssi Nagy Géza emlékének, aki tanárom, tutorom, s mentorom volt afrikánisztikai tanulmányaim során.*